

Allehelgensdag

Jes 60, 18-22 Sørgedagene dine er til ende
Hebr 11,11-16, 39-40 Men nå er det et bedre land de lengter etter: det himmelske
Vers 39-40
Luk 6, 20-23 Salige er dere som nå gråter, dere skal le

Profil

Dette er en av de dager i året hvor selve årstiden, kirkeåret, det borgerlige året og mange menneskers livsfølelse møtes i samklang.

Denne samklangen har vemodige toner av erindring, lengsel og sorg. Dette skal vi ha respekt for, samtidig som det kristne evangeliet skal forkynnes så klart og rent som det er mulig.

Men hva skal egentlig forkynnes på denne dagen?

Det er et spørsmål som ikke uten videre er enkelt å besvare.

Hvert eneste menneske har sine tanker og sin filosofi om de døde, om sin egen død og om det som kommer etterpå. Noe av denne filosofien har oppstått i møte med døden, som en del sorgarbeidet og overlevelsen.

Mange av tankene springer også ut av mer eller mindre klare forestillinger om himmelen, sjelens udødelighet, muligheten for kontakt med de døde, reinkarnasjonens mulighet, troen på engler, de dødens ånder eller sjelens udødelighet og så videre.

I vår postmoderne tid er disse tankene uttrykk for en personlig miks som gjerne kan være hentet fra kilder og tradisjoner som innbyrdes motsier hverandre.

Den kristne forkynnelse har alt dette som klangbunn. Så må det bli opp til hver enkelt om man skal velge å la evangeliet konfrontere det eller anvende det som en ressurs i forkynnelsen.

Det som er helt klart, er at det var atskillig enklere å si noe om dette i det førmoderne livsuniverset.

Men likevel må kirken i dag makte å si noe *viktig* om døden og de døde. Det vil vi prøve i dagens Tekstverksted.

Vi vil prøve å si noe viktig om denne store og ukjente delen av vår menneskelige tilværelse. Vil vi gjøre det i bibeltekstenes ånd, *med håp*.

Salmer

Hen over jord et pilgrimstog (270)
Guds kirkes grunnvoll ene (532)
En dag skal Herrens skaperdrømmer (511)
Jerusalem, du Herrens høge stad (266)

Verksted

En mulig innledning

Vi innleder dagens Verksted med å spørre: Hadde det vært mulig å begynne dagens preken slik:

Kjære menighet,

Det er Allehelgensdag. Noen av dere skal gå ut på kirkegården etter gudstjenesten. Der vil dere stå i ettertanke og kanskje også tenne et lys.

For oss alle handler denne dagen om det å bli berørt av tilværelsens aller største og dypeste spørsmål: Hvorfor er vi her på jorden? Hvordan skal vi tolke livets og dødens mysterium? Hva skjer når vi dør? Hvor går vi? Finnes det noe etter døden? Hvilke rom står åpne for oss? Hvor er de døde? Hva sier den kristne tro om dette?

Det er ikke denne prekenens hensikt å svare på alle disse spørsmålene. Å finne slike svar er også blitt mye vanskeligere enn det var for tidligere generasjoner.

I det vi kaller den førmoderne verden mente menneskene – og kirken – at de hadde en viss oversikt over det som fantes etter døden.

I vår tid, som vi gjerne kan kalle postmoderne eller *senmoderne*, er dette ikke lenger så enkelt.

Nå lever vi en tid for det er mange meninger og ulike former for livstolkning og tro. Ja, det er til og med slik at vi som tror på Jesus har ulike meninger om det som finnes bak døden. Og mange av tankene er helt sikkert blandet opp med forestillinger fra andre kilder, både filosofi, religion og erfaringer.

Livssynstorget er åpent og mangfoldig på en annen måte enn før. Kirkens stemme er én blant mange.

Likevel, og kanskje nettopp derfor, har dere som er her i kirken i dag krav på å få høre noe som er ærlig, ordentlig og vederheftig om døden, de døde og om det som kommer etter døden.

Så blir det min oppgave, som prest og forkynner, å prøve å *si noe viktig* om denne delen av vår tilværelse, med bakgrunn i denne dagen og dens bibeltekster.

Dødens grense

Men hvordan skulle prekenen fortsette etter en slik innledning?

En mulig vei kunne være å si noe om det vi kan si noe om, nemlig det enkle faktum at dødens finnes. Det er satt en grense for vår livsutfoldelse i verden.

Et forslag:

Men før vi går videre, så la oss prøve å si noe om det eneste sikre som vi kan si om døden.

Det er at *døden finnes*.

At døden finnes er, i ett perspektiv, et like stort mysterium som at livet finnes.

Men at dødens finnes er også et uttrykk for noe annet: Mennesket er et stykke natur og går tilbake til naturen.

I bibelsk perspektiv er dette viktig. Det kommer også til uttrykk i skapelsesfortellingen og ritualet for gravferd: *Av jord er du kommet, til jord skal du bli.*

Den moderne åndelighet har en tendens til å overse dette enkle faktum. Der blir døden ofte sett på som en overgang, for eksempel på den måten at sjelen gjennom døden frigjør seg fra kroppens fengsel og beveger som lyset, mot englenes verden eller mot det som noen kaller Gud.

Men kristendommen har et annet syn på dette.

I den kristne tro mener vi at Gud blåser sin ånd inn i menneskets kropp, og at mennesket dermed blir en levende sjel.

Kroppen går tilbake til kretsløpet, og ånden går tilbake til Gud, som gav mennesket dets livspust.

Det betyr at menneskets sjel, om vi bruker det uttrykket på en litt upresis måte, ikke gjennom døden frigjør seg fra kroppens fengsel og begynner sin reise mot Gud.

Det som skjer i døden, er at kroppen blir overgitt til jorden og jordens kretsløp, mens menneskets ånd på en måte som vi ikke kan forstå vender tilbake til Gud.

Som kristne kan vi gjerne undre oss over det som måtte finnes bak døden. Men det eneste sikre er i grunnen dette:

Det som finnes bak døden, er Gud.

Døden er menneskelivets siste grense. Der spaltes mennesket i det jordiske, som går tilbake til jorden og i dette andre, de vi gjerne kan kalle sjel eller ånd – og som ikke kan eksistere uten Gud.

Hvor er de døde?

Men dette reiser straks et vanskelig spørsmål for oss. For hvor er da de døde? I hvilken form finnes de bak dødens grense? Hvordan skal vi se dem for oss og tenke deres etterjordiske tilværelse?

Et forslag til videre progresjon av en mulig preken:

I det førmoderne verdensbildet bestod tilværelsen, skjematisk sett, av tre områder, eller elementer.

Det første var den bebodde jord, som var menneskenes tilholdssted i dette livet.

Etter døden var det så to muligheter eller utganger. Felles for begge disse var dette at vi mennesker etter døden skal møte Gud.

Det møtet med Gud hadde så to utganger, liv eller død, frelse eller fortapelse, høyde eller avgrunn, himmel eller helvete.

Nå er det mange som setter spørsmålstegn ved dette verdensbildet. Uansett hva vi måtte mene om verden, filosofisk eller vitenskapelig, vil de fleste av oss være enige i at dette verdensbildet blir for enkelt og skjematisk.

Men dermed blir problemet, om mulig, enda mer akutt enn før. For hva skal vi tenke om de døde når det førmoderne verdensbildet ikke lenger rommer all vår viten om det som er til?

Ganske mange finner hjelp og trøst i tanker som knytter seg til sjelens udødelighet eller ideer som er hentet fra østlige religioner, knyttet til reinkarnasjon og sjelevandring.

Andre har oppgitt troen på at det kan finnes noe etter døden og sier seg fornøyde med at livet er slutt når døden kommer.

I kirken og blant kristne er det noen som fastholder tanken på to utganger, frelse og fortapelse, mens andre erklærer at dette ikke lenger kan være gyldig tro og tanke i vår tid og vår verden.

Spørsmålet om hvor de døde befinner seg er et enkelt spørsmål. Men under dette spørsmålet ligger alle disse mulige svarene. Og mange av oss vet ikke hva vi skal tro og mene, verken om vår egen død eller våre kjæres.

På Allehelgensdag tillater vi oss likevel å stille dette enkle spørsmålet.

Vi prøver også å besvare det, ut fra den kristne tro.

Et streif av erindring

I prekenforslaget har vi forsøkt å nærme oss dagens tema uten å underslå alle de tankemessige utfordringene som det skjuler.

Vi vil nå prøve å uttrykke troens klassiske syn på døden, men med andre ord.

Forslag til en prekentelest:

La oss gå videre med spørsmålet vårt. Hvor er de døde?

Et svar er slik:

De døde er i vår erindring.

I dag, på Allehelgensdag, berøres vi alle av erindringen om de døde. For noen av dere det slik at sorgen er ny og den død lever ennå i deres bevissthet slik han eller hun gjorde før døden kom.

Erindringen er ennå ikke modnet, men trer frem som et åpent sår av sorg.

For de aller fleste av oss er det annerledes. De døde er i vår erindring, for det meste som et godt minne i erindringsbiblioteket, noe som melder seg i et streif av savn eller vemod, men like gjerne i et smil og med en god latter.

Når vi går på kirkegården er det slike erindringer vi minnes. Ja, selv om vi ikke står ved en av våre kjæres grav, kan erindringen om de døde gripe oss sterkt.

Jeg vet ikke om det er slik med dere, men noen av oss drømmer også om de døde. Vi drømmer at de med ett kommer til oss, de er levende, de smiler, de er til i et lite øyeblikk av drøm, og så våkner opp og kjenner at noe godt har berørt oss, men også savn og vemod.

Slike opplevelser kan forklares psykologisk, men de kan også tolkes religiøst. Det får være opp til hver enkelt. Men hva tenker egentlig kirken om dette, og hva kan vi dele her i en preken?

I Guds lys

Jødedommen i Jesu samtid hadde ingen veldig sterke forestillinger om livet etter døden. Noen skriftlærde benektet at det fantes et liv etter døden, andre beskrev dødsriket som en fargeløs og endeløs tomhet.

Vi kan ikke komme bort fra at Jesus hadde et skjerpet budskap om døden.

Kjernen i dette budskapet handlet uten tvil om oppgjør og dom. Vi kan si det slik: Den som dør skal møte Gud.

Det å møte Gud var det sentrale. Spørsmålet ble da dette: Hvordan skal et menneske, en jordisk skapning av Adams ætt, være i stand til å møte sin Skaper, himmelens Gud?

Hos Jesus ble denne tanken ytterligere forsterket ved den plassen han gav seg selv i menneskets siste drama.

Et menneske som dør skal ikke bare møte Gud, men mennesket skal også møte Menneskesønnen, Jesus Kristus, han som har all makt i himmel og på jord.

Men hvordan skal vi forstå dette i vårt senmoderne livsunivers?

Det er en grensesprengende tanke som vi neppe kan forstå og fatte omfanget av: Hele dette universet som vi kjenner, hvor elementene både er stabile og beveger seg fra hverandre med lysets hastighet, skal en gang bryte sammen.

Det skjer når skapermakten, Gud, gir seg til kjenne, den Gud som både er innenfor, midt i og utenfor det skapte.

Dette er et mysterium som vi ikke kan forstå, men som likevel er samlet i visjonen av Jesus Kristus, sant menneske og sann Gud, han som sitter på tronen og sier: Se, jeg gjør alle ting nye!

Han som sier dette er den samme som ble født med en jordisk kropp i Betlehem, en kropp som kjente sult og smerte, en kropp som ånden forlot i dødsøyeblikket, men også en kropp som stod opp fra døde den tredje dag.

Etter oppstandelsen var ikke den kroppen bare en jordisk kropp, men den var forvandlet, den hadde gått opp og forenet seg med det guddommelige lys, det som ikke kommer fra noen sol eller stjerne, men springer ut av Guds eget, hemmelige vesen.

Derfor kan vi si til hverandre:

De døde er på vei mot Guds lys.

Kroppene deres har gått tilbake jorden. De har ikke stått opp og blitt forvandlet, slik Jesu kropp gjorde. Men, som Paulus sier, er kroppene sådd i jorden i all sin forgjengelighet, for at de en gang skal stå opp i uforgjengelighet og leve evig for Gud.

I dette perspektivet er dommens dag noe annet enn vi ofte tenker.

Dommens dag er Guds store øyeblikk av lys da våre jordiske kropp, vår jordiske eksistens, skal bli trukket inn Guds forvandlende lys, det som reiste Jesus opp av graven.

Det skal være en sammenheng mellom den jeg var på jorden og den jeg blir i nyskapelsen, hvor jord og himmel skal være ett. Men hvordan denne sammenhengen skal arte seg, det kan jeg ikke forstå. Jeg må undre meg over det og gripe det i tro ved å si til meg selv: Jeg er på vei mot lyset. Alt som er meg, kropp, ånd og sjel, skal en gang stå i det guddommelige lyset og motta lysets forvandlende kraft.

I dette budskapet finnes livets alvor og livets glede, men også dødens alvor og håpets kraft.

La oss be den treenige Gud om visdom til å trenge inn i dette, slik at vi kan tale om det og forkynne det som et stort og frigjørende evangelium for menneskene i vår egen tid!

De to utganger

Hva så med tanken på livets to utganger?

Er dette noe vi fremdeles kan tro på og forkynne, eller tilhører det en førmoderne forestillingsverden som ikke lenger har gyldighet?

For å kunne svare på dette, kan det være nyttig å tenke langs to linjer. Disse linjene krysser hverandre ikke og kan egentlig ikke forenes i vår erkjennelse.

Den ene linjen begynner med fortellingen om verdens skapelse og ender med en ny himmel og en ny jord, hvor alt skal være godt. Gud skal bli alt i alle.

Denne linjen kan vi godt kalle for alle tings gjenopprettelse. Langs den linjen er det neppe plass til tanken på livets to utganger.

Den andre linjen kommer ikke minst til uttrykk i Jesu forkynnelse av Menneskesønnens gjenkomst og det endelige oppgjør på den dag da Gud holder dom.

Langs denne linjen finnes det et skille også etter døden. Det finnes et endelig oppgjør med de onde handlinger og den onde intelligens eller vilje, den som også kalles Satan.

Hvordan dette siste skal bli forstått, er vanskelig. Men forestillingen om livets to utganger finnes langs denne linjen.

For den som skriver disse ordene forholder det seg slik:

Om vi skal forkynne helheten i det kristne budskap, eller den kristne livstolkning, kommer vi ikke unna begge disse linjene.

Om vi bare taler om den totale gjenopprettelse, har vi mistet den andre linjen.

Om vi bare holder frem livets to utganger, har vi mistet den første linjen.

Vi må altså akseptere at dette ikke går opp på en matematisk måte. Det er spenningsfylt og inkonsekvent.

Men finnes det da ingen mulighet for at disse to linjene kan møtes?

Et mulig svar er dette:

Om de skal møtes, må det skje i et annet rom enn det menneskelige rommet. Det kan skje i det rommet som er helt fylt av Guds barmhjertighet. Denne barmhjertigheten kommer aller sterkest til uttrykk hos Jesus Kristus når han på korset ber for dem som korsfester ham: Forlat dem, de vet ikke hva de gjør.

Det er mulig å tro og tenke at denne bønnen om tilgivelse samler de to linjene. Men det ligger utenfor vår erkjennelse. Vi kan bare overgi oss til Gud i tro og tillit og be om at den guddommelige barmhjertigheten i Jesu navn vil bære oss og hele verden mot den store enhet som vi også kaller Gud.

Dagens evangelietekst

Om vi nå vender oss til dagens evangelietekst, vil vi se at den i bunn og grunn ikke handler om disse store og lange perspektivene.

I denne versjonen av saligprisningene hos Lukas møter vi en Jesus som er nær og solidariske med de fattige og alle dem som sørger, gråter og blir støtt ut av menneskenes fellesskap for *Menneskesønnens skyld*.

Ordene er talt til Jesu etterfølgere, hans disipler der og da. Samtidig har han løftet blikket. Det er som om han ikke bare ser disse 12 enkle mennene som skal følge ham på veien til Golgata.

Han ser tvers gjennom dem og videre til alle de tusener av troende mennesker som skal følge ham gjennom alle århundrer. De skal oppleve fattigdom og sult, tårer og motstand. Men gjennom alt dette går de mot en ufattelig seier: *stor er lønnen dere har i himmelen*.

Det er denne seieren som rekkes oss i dag, i håpets form. Vi skal få strekke oss etter den, på Allehelgensdag, med alle våre minner og all vår erindring, med ny sorg og gammel sorg, under tårer og motstand. Vi har et håp. Vi lever i tro.

La oss ta imot denne dagens budskap som en hilsen til oss, ikke bare fra Frelseren selv, men alle dem som har gått foran, de som står for Guds trone, og alle himmelens engler, de som lovsynger den herliggjorte Kristus i all evighet.

De fattige blant oss

Men vi vil heller ikke glemme den sosiale brodden i evangeliet.

Jesus har et særlig blitt for de fattige, for de utstøtte og for dem som gråter og er blitt såret av livet.

Alle disse, ja, hele vår utsatte og sårede menneskehet er inkludert i det Gud gjorde gjennom ham ved inkarnasjonen, gjennom hans livsløp på jorden og hans lidelse, død og oppstandelse.

På en eller annen måte, som vi kanskje ikke nå er i stand til å forstå, skal hele skapelsens rikdom og mangfold være inkludert i det som skjer når alle ting blir nye. Det er gudsrikets hemmelighet.

Derfor kan vi som tror aldri stenge oss inne.

Håpet som vi bærer er ikke et gyllent bur som gjør oss usårlige.

Håpet er kraften i oss, den som beveger oss i himmelens retning, men samtidig ut på jorden, til alle dem som roper, lengter, lider og venter på å bli gjenkjent, elsket og sett.

Refleksjoner og samtale spørsmål

Samtal om det førmoderne og det senmoderne livsuniverset. Hvordan har menneskenes tanker om det som kommer etter døden endret seg?

Hvordan forholder vi oss til det faktum at døden finnes?

Samtal om forholdet mellom sorg og erindring.

Verkstedet for bildet (metaforen) lys for å si noe viktig om det som skjer med oss mennesker etter døden. Hva tenker du/dere om dette, både saklig og retorisk?

Samtal om hvordan Verkstedet tilrettelegger tanker omkring livets to utganger.

Se på forholdet i Jesu ord mellom disiplenes situasjon og vår situasjon i dag. Hvilken gyldighet har Jesu ord i evangelieteksten?

Bønner og tekster

Denne poetiske teksten er et forsøk på å uttrykke noe av det samme som Verkstedet inneholder. Bruk den gjerne som språklig inspirasjon, eller som et element i prekenen i forbindelse med berøring og livstolkning.

For snart skal dette spinkle jeg få vinger

For snart skal dette spinkle jeg få vinger
og fly blant stjerner ut mot det som er
den store og uendelige gåte
som nå med ett har kommet meg så nær

Jeg ser at dere sørger allerede
og tenker at det alt er blitt for sent
Men selv i disse aller siste timer
kan livet deles, like klart og rent

Den store og uendelige gåte
som ikke eier omkrets eller navn
har allerede åpnet sine armer
og tatt meg helt fortrolig i sin favn

Jeg sovner snart, og da får sjelen vinger
Den søker mot en gåte altfor stor
Så lar jeg stille kroppen bli tilbake
og flyr mot lyset og en annen jord

Eyvind Skeie 2013